BAGEESHA
ବାଗୀଶ
ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଷ, ପଞ୍ଚମ ସଂଖ୍ୟା | ସେପ୍ଟେମ୍ବର - ଅକ୍ଟୋବର ୨୦୨୪
Volume No. 02 | Issue No. 05 | Sep - Oct 2024
Refereed Peer-Reviewed Journal
BM2024/05-A002
https://bageesha.in
OPEN ACCESS

ଲୁଇପାଙ୍କ ଚର୍ଯ୍ୟାଗୀତୀୟ ପ୍ରାକୃତ : ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା

■ ଲେଫ୍ଟନାଣ୍ଟ ଡ. କଳ୍ପତରୁ ନାୟକ

ସହକାରୀ ପ୍ରଫେସର, ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ, ଆଦର୍ଶ ସ୍ନାତକ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ, ବୌଦ୍ଧ

Article Received : 29.08.2024 | Accepted : 25.10.2024 | Published : 25.11.2024

ସାରାଂଶ

ABSTRACT

ଚର୍ଯ୍ୟାକାର ଲୁଇପା ଓଡ଼ିଶା ନିବାସୀ ଥିଲେ। ଲାମା ତାରାନାଥଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନା ଅନୁସାରେ ସେ ଓଡ଼ିୟାନ୍ ପୀଠର ସାମନ୍ତଶୁଭ ରାଜାଙ୍କର ଲେଖକ ଥିଲେ। ଚର୍ଯ୍ୟାପଦରେ ଲୁଇପାଙ୍କର 'କାଆ ତରୁବର ପଞ୍ଚ ବି ଡାଳ' ଏବଂ 'ଭାବ ନ ହୋଇ ଅଭାବ ଣ ଜାଇ' ନାମରେ ଦୁଇଟି କବିତା ରହିଛି। 'ବି', 'ଡାଳ', 'ପଇଠ', 'ଭଣଇ', 'ଜାଣ', 'କାହିଁ', 'କରିଅଇଁ', 'ଓଡ଼ି', 'ଭିଡ଼ି', 'ଆମ୍ହେ', 'ବେନି', 'ପିଣ୍ଡି', 'ବଇଠା', 'ବଖାଣି', 'କିସ', 'ଭଣି', 'ତାହେର' ଆଦି ପ୍ରାକୃତ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ଯାହା ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେବାର ଲକ୍ଷ୍ୟକରାଯାଏ। ଦ୍ୱିତୀୟା ବିଭକ୍ତିରେ 'ଏ/ରେ' ବିଭକ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟୟର ବ୍ୟବହାର; 'କିସ', 'କାହିଁ', 'ଆମ୍ହେ/ଆମ୍ଭେ', 'ମଇଂ', 'ଆନି' ଆଦି ସର୍ବନାମ ପଦ; 'କରିବଇଁ', 'ମରିବଇଁ', 'ଭଣଇ' ଆଦିର କ୍ରିୟାପଦର ବ୍ୟବହାର ଉଭୟ ପ୍ରାକୃତ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ହୋଇଥାଏ। ଲୁଇପାଙ୍କ ଚର୍ଯ୍ୟାପଦରେ ବ୍ୟବହୃତ 'ପଇଠ', 'ସଅଳ', 'ଭଣଇ', 'ବଇଠା', 'ବଖାଣି', 'ମିଛ', 'ମୁଇଂ', 'ପାଖ' ଆଦି ପ୍ରାକୃତ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ସାରଳା ଦାସଙ୍କ ମହାଭାରତରେ ବି ବ୍ୟବହୃତ। ଭାଷାତାତ୍ତ୍ୱିକ ଆଲୋଚନାରୁ ସେ ଓଡ଼ିଶା ନିବାସୀ ଥିଲେ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ।

BM2024/05-A002

ମୂଳଶବ୍ଦ: ଲୁଇପା, ଚର୍ଯ୍ୟାଗୀତ, ପ୍ରାକୃତ, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା, ଦୋହାଁକୋଷ, ଚର୍ଯ୍ୟାପଦ, ଲୁଇପାଦ, ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା

ଚର୍ଯ୍ୟାପଦଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରଥମ ଆବିଷ୍କର୍ତ୍ତା ମହାମହୋପାଧ୍ୟାୟ ହରପ୍ରସାଦ ଶାସ୍ତ୍ରୀ। ସେ ୧୯୦୭ ମସିହାରେ ତୃତୀୟ ଥର ପାଇଁ ନେପାଳ ଗ୍ରସ୍ତ କରିଥିବା ସମୟରେ ଚାରୋଟି ପୋଥି(ଚର୍ଯ୍ୟାଚର୍ଯ୍ୟ ବିନିଶ୍ଚୟ, ସରୋହ ବଜ୍ରେର ଦୋହାକୋଷ, କାହ୍ନୁପାଦେର ଦୋହାକୋଷ ଏବଂ ଡାକାର୍ଣ୍ଣବ)ର ସନ୍ଧାନ ପାଇଥିଲେ। ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ୧୯୧୬ ମସିହାରେ ବଙ୍ଗୀୟ ସାହିତ୍ୟ ପରିଷଦ ଦ୍ୱାରା ଓ ସମସ୍ତ ପୋଥିକୁ ସଂପାଦନ କରି 'ହାଜାର ବଛରେର ପୁରାଣ ବାଙ୍ଗାଲା ଭାଷାୟ ବୌଦ୍ଧଗାନ ଓ ଦୋହା' ନାମକ ଏକ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ।

ଗ୍ରନ୍ଥର ଭୂମିକାରେ ସେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି – "୧୯୦୭ ସାଲେ ଆବାର ନେପାଲେ ଗିୟା ଆମି କୟେକଖାନି ପୁଥି ଦେଖିତେ ପାଇଲାମ। ଏକ ଖାନିର ନାମ ଚର୍ଯ୍ୟାଚର୍ଯ୍ୟ ବିନିଶ୍ଚୟ, ଉହାତେ କତକଗୁଲି କୀର୍ତନେର ଗାନ ଆଛେ ଓ ତାହାର ସଂସ୍କୃତ ଟୀକା ଆଛେ। ଗାନଗୁଲି ବୈଷ୍ଣବଦେର କୀର୍ତନେର ମତ, ଗାନେର ନାମ ଚର୍ଯ୍ୟାପଦ। ଆର ଏକ ଖାନି ପୁସ୍ତକ ପାଇଲମ – ତାହାଓ ଦୋହାଁକୋଷ, ଗ୍ରନ୍ଥକାରେର ନାମ ସରୋରୁହ ବଜ୍ର, ଟୀକାଟି ସଂସ୍କୃତେ; ଟୀକାକାରେର ନାମ ଅଦ୍ୱୟ ବଜ୍ର। ଆରଓ ଏକଖାନି ପୁସ୍ତକ ପାଇଲାମ, ତାହାର ନାମଓ ଦୋହାଁକୋଷ, ଗ୍ରନ୍ଥାକାରେର ନାମ କୃଷ୍ଣାଚାର୍ଯ୍ୟ, ଉହାରଓ ଏକଟି ସଂସ୍କୃତ ଟୀକା ଆଛେ"। (ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ, ମୁଖବନ୍ଧ, ପୃ -୪)

ଚର୍ଯ୍ୟାପଦର ପ୍ରଥମ କବିତାର ପଦକର୍ତ୍ତା ଲୁଇପାଦ। ଲୁଇପାଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ସଂପର୍କରେ ଅନେକ ମତାମତ ରହିଛି। ଯଥା- ଚର୍ଯ୍ୟାଗୀତୀକାରେ ସୁନୀତ କୁମାର ଚାଟାର୍ଜୀ, ହରପ୍ରସାଦ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଆଦି ଚର୍ଯ୍ୟା ପଦକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ବଙ୍ଗୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବୋଲି ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି। ପାଗ୍-ସମ୍-ଜୋନ୍-ଜାଙ୍ଗ[୧], ତାରା ନାଥ[୨], ବ୍ୟୁଟନ ରିଞ୍ଚେନ ଡ୍ରବ[୩], ରାମପ୍ରସାଦ ମିଶ୍ର[୪], ପ୍ରତ୍ୟୁଷ କୁମାର ରୀତ[୫]ଙ୍କ ଅନୁସାରେ ଲୁଇପା ଉଡ୍ଡୀୟାନ ପ୍ରଦେଶରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ।

ଅମରକୋଷ[୬], ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦଙ୍କ ଶୂନ୍ୟସଂହିତା[୭], ଯଶୋବନ୍ତ ଦାସଙ୍କ ଗୁପ୍ତଗୀତା[୮] ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଲୁଇପାଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନା ଥିବାରୁ ସେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ। ମୟୁରଭଞ୍ଜ ଜିଲ୍ଲାରେ ଲୁଇପା କଲେଜ, ଲୁଇପା ସାହିତ୍ୟ ସଂଗଠନ ଆଦି ଏହାର ବଳିଷ୍ଠ ପ୍ରମାଣ।

ଚର୍ଯ୍ୟାପଦରେ ଲୁଇପାଙ୍କର 'କାଆ ତରୁବର ପଞ୍ଚ ବି ଡାଳ' ଏବଂ 'ଭାବ ନ ହୋଇ ଅଭାବ ଣ ଜାଇ' ନାମରେ ଦୁଇଟି

କବିତା ରହିଛି। ଉଭୟ ପଟମଞ୍ଜରୀ ରାଗରେ ରଚିତ।

ଲେଖକ ସମୟକୁ ସାହିତ୍ୟରେ ବନ୍ଧନ କରେ। ପରିବର୍ତ୍ତନର ପ୍ରମାଣ ଦିଏ। ଲୁଇପାଦଙ୍କ ସମୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦର ରୂପ ତାଙ୍କ କବିତାରେ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ। ଚର୍ଯାଗୀତିର ଟୀକାକାର ମୁନିଦତ୍ତ ଲେଖିଛନ୍ତି: "ଦୀନ ଜନ ସମୁଦ୍ଧରଣ କାମୋନଇ ସିଦ୍ଧାଚାର୍ଯ୍ୟଃ ଶ୍ରୀ ଲୁଇପାଦଃ ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାୟା ରଚୟିତୁମାହା" ସାଧାରଣଲୋକଙ୍କ ଉଦ୍ଧାର ପାଇଁ ଲୁଇପାଦ ପ୍ରାକୃତଭାଷାରେ ଚର୍ଯା ଲେଖିଥିବା କଥା ଏହି ଟୀକାରୁ ସ୍ୱଷ୍ଟ। ସେଥିମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ଶବ୍ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଥିବା ବେଳେ କେତେକ ଅଦ୍ୟାବଧି ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ। ଉଦାହରଣ-

କାଆ । କାୟା > କାଆ । ହେମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରାକୃତ ବ୍ୟାକରଣର ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୧/୧୭୭ 'କ-ଗ-ଚ-ଜ-ତ-ଦ-ପ-ୟ-ବାଂ ପ୍ରାୟୋ ଲୁକ୍' ନିୟମ (କ-ଗ-ଚ-ଜ-ତ-ଦ-ପ-ୟ-ବ ବ୍ୟଞ୍ଜନଗୁଡ଼ିକ ଅସଂଯୁକ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ଶବ୍ଦର ଆରମ୍ଭରେ ନଥାଇ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଥିଲେ ଲୋପ ପାଏ) ଅନୁସାରେ ଅନାଦି ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବା 'ୟ' ବର୍ଣ୍ଣ ଲୋପ ହେବା ହେତୁ 'କାୟା' ଶବ୍ଦଟି 'କାଆ'ରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି। ଅତଏବ କାୟା > କାଆ।

ଚିଏ । ଚିତ୍ତେ > ଚିଏ। ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୨/୭୭ 'କ-ଗ-ଟ-ଡ-ତ-ଦ-ପ-ଶ-ଷ-ସ ପାମୁଦ୍ଧ୍ୱର୍ ଲୁକ୍' ନିୟମ (ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରେ ସଂଯୁକ୍ତ ବ୍ୟଞ୍ଜନର ଆଦିରେ କ-ଗ-ଟ-ଡ-ତ-ଦ-ପ-ଶ-ଷ-ସ ବର୍ଣ୍ଣ ଥିଲେ ତାହା ଲୋପ ପାଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ 'ତ୍ତ' ସଂଯୁକ୍ତ ବ୍ୟଞ୍ଜନର ଆଦି/ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ 'ତ' ଥିବାରୁ ତାହାର ଲୋପ ହୋଇଛି। ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୧/୧୭୭ 'କ-ଗ-ଚ-ଜ-ତ-ଦ-ପ-ୟ-ବାଂ ପ୍ରାୟୋ ଲୁକ୍' ନିୟମ (କ-ଗ-ଚ-ଜ-ତ-ଦ-ପ-ୟ-ବ ବ୍ୟଞ୍ଜନଗୁଡ଼ିକ ଅସଂଯୁକ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ଶବ୍ଦର ଆରମ୍ଭରେ ନଥାଇ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଥିଲେ ଲୋପ ପାଏ) ଅନୁସାରେ ଅନାଦି ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବା 'ତ' ବର୍ଣ୍ଣ ଲୋପ ହେବା ହେତୁ 'ଚିତେ' ଶବ୍ଦଟି 'ଚିଏ'ରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି। ଅତଏବ ଚିତ୍ତେ > ଚିତେ> ଚିଏ। ଭାଗବତରେ ଏହାର ସ୍ୱରୂପ ଲକ୍ଷ୍ୟକରାଯାଏ। ଯଥା- ଗୁପତ ନକର ପିଅର । (୧୦/୨୫/୧୩)

ଦିଢ଼ । ଦୃଢ଼ > ଦିଢ଼। ପ୍ରାକୃତ ବ୍ୟାକରଣର ସୂତ୍ର ୮/୧/୧୨୮ ଇତକୃପାଦୌ ନିୟମ ('କୃପ' ଆଦି ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦର ଆଦ୍ୟ 'ର-କାର'କୁ 'ଇ' ଆଦେଶ ହୋଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ "ୃ" ର-କାର ସ୍ଥାନରେ "ି" ଇ-କାରରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି। ଦୃ > ଦି। ଭାଗବତରେ ଏହାର ସ୍ୱରୂପ ଲକ୍ଷ୍ୟକରାଯାଏ। ଯଥା- ଅମୃତ > ଅମିଅ ୧୦/୪/୧୯। ବହେ ଅମିଅ ରସ ଭରି ।

ମହାସୁହ । ସହାସୁଖ > ମହାସୁହ । ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୧/୧୮୭ 'ଖ-ଘ-ଥ-ଧ-ଭାମ୍' ନିୟମ (ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରେ ଖ-ଘ-ଥ-ଧ-ଭ ସ୍ଥାନରେ 'ହ' ହୋଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ ମହାସୁଖ ଶବ୍ଦର 'ଖ' ସ୍ଥାନରେ 'ହ' ହୋଇ 'ମହାସୁହ' ଶବ୍ଦ ହୋଇଛି। ମହାଭାରତରେ ଲିହନ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ହୋଇଛି।

ସଅଳ । ସକଳ > ସଅଳ। ହେମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରାକୃତ ବ୍ୟାକରଣର ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୧/୧୭୭ 'କ-ଗ-ଚ-ଜ-ତ-ଦ-ପ-ୟ-ବାଂ ପ୍ରାୟୋ ଲୁକ୍' ନିୟମ (କ-ଗ-ଚ-ଜ-ତ-ଦ-ପ-ୟ-ବ ବ୍ୟଞ୍ଜନଗୁଡ଼ିକ ଅସଂଯୁକ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ଶବ୍ଦର ଆରମ୍ଭରେ ନଥାଇ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଥିଲେ ଲୋପ ପାଏ) ଅନୁସାରେ ଅନାଦି ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବା 'କ' ବର୍ଣ୍ଣ ଲୋପ ହେବା ହେତୁ 'ସକଳ' ଶବ୍ଦଟି 'ସଅଳ'ରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି। ଭାଗବତରେ ଏହାର ସ୍ୱରୂପ ଲକ୍ଷ୍ୟକରାଯାଏ। ଯଥା- ୮/୨୪/୮୮ ଆମ୍ବ ବଉଳ ରଙ୍ଗଡାଳ।

ସମାହିଅ । ସମାଧିତ > ସମାହିଅ। ପ୍ରାକୃତ ବ୍ୟାକରଣର ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୧/୧୮୭ 'ଖ-ଘ-ଥ-ଧ-ଭାମ୍' ଏବଂ ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୧/୧୭୭ 'କ-ଗ-ଚ-ଜ-ତ-ଦ-ପ-ୟ-ବାଂ ପ୍ରାୟୋ ଲୁକ୍' ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଯଥାକ୍ରମେ 'ଧ' ବର୍ଣ୍ଣ 'ହ' ରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି ଏବଂ 'ତ' ବର୍ଣ୍ଣର ଲୋପ ହୋଇଛି। ଏତଏବ ସମାଧିତ> ସମାହିତ > ସମାହିଅ। ଓଡ଼ିଆ ଲୋକୋକ୍ତିରେ ଅହାର ସ୍ୱରୂପକୁ ଦର୍ଶାଯାଇ ପାରିବ। ଅଜା ଗଜା ବୁଢ଼ା ମେଷ/ ଦୁଧର ଉପର ଦହିର ଶେଷ/ ମାଛର ମା ଶାଗର ଝି/ ଯାକୁ ନଖାଇ ଖାଇବୁ କି ?

ଆସ । ଆଶ > ଆସ । ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୧/୨୬୦ 'ଶ-ଷୋଃ ସଃ' ନିୟମ (ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରେ ଶ-ଷ-ସ ସ୍ଥାନରେ କେବଳ 'ସ' ହୋଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ 'ଆଶ' ଶବ୍ଦର 'ଶ' ସ୍ଥାନରେ 'ସ' ହୋଇ 'ଆସ' ହୋଇଅଛି।

ପାସ । ପାର୍ଶ୍ୱ > ପାସ। ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୨/୭୯ 'ସର୍ବତ୍ର ଲ-ବ-ରାମବନ୍ଦ୍ରେ' ନିୟମ (ପ୍ରାକୃତରେ ସଂଯୁକ୍ତ ବ୍ୟଞ୍ଜନରେ ପ୍ରଥମ ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟ/ଅଧ ଏବଂ ଉଦ୍ଧ୍ୱର୍ ଯେଉଁଠାରେ ଥିଲେ ଲ-ବ-ର ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଲୋପ ପାଇବ) ଅନୁସାରେ 'ପାର୍ଶ୍ୱ' ଶବ୍ଦର 'ଶ୍ୱ' ବର୍ଣ୍ଣର ଉଦ୍ଧ୍ୱର୍ରେ 'ର' ଥିବାରୁ ତାହାର ଲୋପ ହୋଇଛି। ସେହି ସୂତ୍ରାନୁସାରେ 'ଶ୍ୱ' ସଂଯୁକ୍ତ ବ୍ୟଞ୍ଜନରୁ 'ବ' ଲୋପ ହୋଇଛି। ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୧/୨୬୦ 'ଶ-ଷୋଃ ସଃ' ନିୟମ (ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରେ ଶ-ଷ-ସ ସ୍ଥାନରେ କେବଳ 'ସ' ହୋଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ 'ପାଶ' ଶବ୍ଦର 'ଶ' ସ୍ଥାନରେ 'ସ' ହୋଇ 'ପାସ' ହୋଇଅଛି। ପାର୍ଶ୍ୱ > ପାଶ୍ୱ > ପାଶ > ପାସ।

ଝାଣେ । ଧ୍ୟାନେ > ଝାଣେ । ପ୍ରାକୃତ ବ୍ୟାକରଣର ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୨/୨୬ ସାଧ୍ୱସ-ଧ୍ୟ-ହୟାଂ-ଝଃ (ସାଧ୍ୱସ ପରି ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦର ସଂଯୁକ୍ତ ବ୍ୟଞ୍ଜନ 'ଧ୍ୱ' ପରି ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ସଂଯୁକ୍ତ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଧ୍ୱ, ଧ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରେ 'ଝ' ଆଦେଶ ହୋଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ ଧ୍ୟାନେ ଶବ୍ଦର 'ଧ୍ୟ' ସ୍ଥାନରେ 'ଝ' ହୋଇଛି। ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୧/୨୨୮ 'ନୋ-ଣଃ' ନିୟମ (ପ୍ରାକୃତରେ 'ନ' ସ୍ଥାନରେ 'ଣ' ହୋଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ 'ଝାନେ' ଶବ୍ଦର 'ନ' ସ୍ଥାନରେ 'ଣ' ହୋଇ 'ଝାଣେ' ଶବ୍ଦ ନିର୍ମିତ ହୋଇଛି।

ସୁନ । ଶୂନ୍ୟ > ସୁନ। ପ୍ରାକୃତ ବ୍ୟାକରଣର ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୧/୨୬୦ 'ଶ-ଷୋଃ ସଃ' ନିୟମ (ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରେ ଶ-ଷ-ସ ସ୍ଥାନରେ କେବଳ 'ସ' ହୋଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ 'ଶୂନ୍ୟ' ଶବ୍ଦର 'ଶ' ସ୍ଥାନରେ 'ସ' ହୋଇ 'ସୂନ୍ୟ' ହୋଇଅଛି। ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୧/ ୮୪ 'ହ୍ରସ୍ୱ ସଂଯୋଗେ' ନୟମ (ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ଆଗରେ ସଂଯୁକ୍ତ ଅକ୍ଷର ଥିଲେ, ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ସ୍ଥାନରେ ହ୍ରସ୍ୱସ୍ୱର ହୋଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ 'ସୂନ୍ୟ' ଶବ୍ଦଟି 'ସୁନ୍ୟ'ରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି। ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୨/୭୮ 'ଅଧୋମନୟାମ୍' ନିୟମ (ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରେ ସଂଯୁକ୍ତ ବ୍ୟଞ୍ଜନର ଦ୍ୱିତୀୟ/ନିମ୍ନରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା ମ-ନ-ୟ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଲୋପ ହୋଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ ସଂଯୁକ୍ତ 'ନ୍ୟ' ବ୍ୟଞ୍ଜନରୁ 'ୟ' ଲୋପ ହୋଇଛି।

ସଂବୋହେ । ସଂବୋଧେ > ସଂବୋହେ। 'ସଂବୋହେ' ଶବ୍ଦର ସଂସ୍କାରିତ ରୂପ 'ସଂବୋଧେ'। ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୧/୧୮୭ 'ଖ-ଘ-ଥ-ଧ-ଭାମ୍' ନିୟମ (ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରେ ଖ-ଘ-ଥ-ଧ-ଭ ସ୍ଥାନରେ 'ହ' ହୋଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ ସଂବୋଧେ ଶବ୍ଦର 'ଧ' ସ୍ଥାନରେ 'ହ' ହୋଇ ସଂବୋହେ ଶବ୍ଦ ହୋଇଛି।

ବଡ଼ । 'ବଡ଼' ଶବ୍ଦର ସଂସ୍କାରିତ ରୂପ 'ବୃଦ୍ଧ'। ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୨/୪୦ ଦଗ୍ଧ-ବିଦଗ୍ଧ-ବୃଦ୍ଧି-ବୃଦ୍ଧେ ଢଃ (ଦଗ୍ଧ, ବିଦଗ୍ଧ, ବୃଦ୍ଧି, ବୃଦ୍ଧ ଶବ୍ଦର 'ଗ୍ଧ' ଏବଂ 'ଦ୍ଧ' ସଂଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନରେ 'ଢ' ହୋଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ 'ବୃଦ୍ଧ' ଶବ୍ଦର 'ଦ୍ଧ' ସ୍ଥାନରେ 'ଢ' ହୋଇଛି। ବୃଦ୍ଧ > ବୃଢ଼। ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୧/୧୨୬ ଋତୋତ୍ (ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରେ ଶବ୍ଦର ଆରମ୍ଭରେ ଥିବା 'ଋ' ସ୍ଥାନରେ 'ଅ' ହୋଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ 'ବୃଢ଼' ଶବ୍ଦର 'ବୃ' ସ୍ଥାନରେ 'ବ' ହୋଇଛି। ଅତଏବ ବୃଦ୍ଧ > ବୃଢ଼ > ବଢ଼। ହାତୀଗୁମ୍ଫା ଶିଳାଲେଖରେ ଏହାର ସ୍ୱରୂପ ଲକ୍ଷ୍ୟକରାଯାଏ। ଯଥା- ଖେମରାଜା ସ ବଢ଼ରାଜା ସ ଭିଖୁରାଜା।

ଦୁଲକ୍ଖ । 'ଦୁଲକ୍ଖ' ଶବ୍ଦର ସଂସ୍କାରିତ ରୂପ 'ଦୁର୍ଲକ୍ଷ'। ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୨/୭୯ 'ସର୍ବତ୍ର ଲ-ବ-ରାମବନ୍ଦ୍ରେ' ନିୟମ (ପ୍ରାକୃତରେ ସଂଯୁକ୍ତ ବ୍ୟଞ୍ଜନରେ ପ୍ରଥମ ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟ/ଅଧ ଏବଂ ଉଦ୍ଧ୍ୱର୍ ଯେଉଁ ଠାରେ ଥିଲେ ଲ-ବ-ର ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଲୋପ ପାଇବ) ଅନୁସାରେ 'ଦୁର୍ଲକ୍ଷ' ଶବ୍ଦର 'ଲ' ବର୍ଣ୍ଣର ଉଦ୍ଧ୍ୱର୍ରେ 'ର' ଥିବାରୁ ତାହାର ଲୋପ ହୋଇଛି। ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୨/୩ 'କ୍ଷଃ ଖଃ କ୍ୱଚିତ୍ତୁ ଛ ଝୌ' ନିୟମ (ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରେ 'କ୍ଷ' ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରାୟତଃ 'ଖ' ହୋଇଥାଏ କିନ୍ତୁ ବେଳେବେଳେ 'ଛ' ଏବଂ 'ଝ' ମଧ୍ୟ ହୋଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ 'ଦୁଲକ୍ଷ' ଶବ୍ଦର 'କ୍ଷ' ସ୍ଥାନରେ 'ଖ' ହୋଇଛି। ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୨/୯୦ 'ଦ୍ୱିତୀୟ-ତୁର୍ଯୟୋରୁପରି ପୂର୍ବଃ' ନୟମ (ସଂଯୁକ୍ତ ବ୍ୟଞ୍ଜନରୁ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଲୋପହେବା ପରେ ଲୋପ ପାଇନଥିବା ବ୍ୟଞ୍ଜନଟି ଦ୍ୱିତ୍ୱ ହୁଏ। ଯଦି ଲୋପ ପାଇ ନଥିବା ବ୍ୟଞ୍ଜନଟି ମହାପ୍ରାଣ ହୋଇଥାଏ ବା ଯଦି ଆଦେଶ ଫଳରେ ମହାପ୍ରାଣ ବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥାଏ ତେବେ ମଧ୍ୟ ସେ ତାହାର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଅଳ୍ପପ୍ରାଣ ସହ ଦ୍ୱିତ୍ୱ ହୋଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ 'କ୍ଷ' ସ୍ଥାନରେ ଆଦେଶ ହୋଇଥିବା 'ଖ' ମହାପ୍ରାଣଟି ତାର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଅଳ୍ପପ୍ରାଣ ବ୍ୟଞ୍ଜନ 'କ' ସହିତ ଦ୍ୱିତ୍ୱହୋଇ 'କ୍ଖ' ରୂପ ପ୍ରାପ୍ତ କରିଛି। ଅର୍ଥାତ୍ ଦୁର୍ଲକ୍ଷ > ଦୁଲକ୍ଷ> ଦୁଲକ୍ଖ।

ବାଣଚିହ୍ନ । ବାଣଚିହ୍ନ ଶବ୍ଦର ସଂସ୍କାରିତ ରୂପ ବର୍ଣଚିହ୍ନ। ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୨/୭୯ 'ସର୍ବତ୍ର ଲ-ବ-ରାମବନ୍ଦ୍ରେ' ନିୟମ (ପ୍ରାକୃତରେ ସଂଯୁକ୍ତ ବ୍ୟଞ୍ଜନରେ ପ୍ରଥମ ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟ/ଅଧ ଏବଂ ଉଦ୍ଧ୍ୱର୍ ଯେଉଁଠାରେ ଥିଲେ ଲ-ବ-ର ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଲୋପ ପାଇବ) ଅନୁସାରେ 'ବର୍ଣଚିହ୍ନ' ଶବ୍ଦର 'ଣ' ବର୍ଣ୍ଣର ଉଦ୍ଧ୍ୱର୍ରେ 'ର' ଥିବାରୁ ତାହାର ଲୋପ ହୋଇଛି। ୮/୨/୮୯ ସୂତ୍ର 'ଅନାଦୌ ଶେଷାଦେଶୈ ଦ୍ୱିତ୍ୱଂ' ନିୟମ (ସଂଯୁକ୍ତ ବ୍ୟଞ୍ଜନରୁ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଲୋପହେବା ପରେ ଲୋପ ପାଇନଥିବା ବ୍ୟଞ୍ଜନଟି ଦ୍ୱିତ୍ୱ ହୁଏ) ଅନୁସାରେ 'ବଣଚିହ୍ନ' ଶବ୍ଦଟି 'ବଣ୍ଣଚିହ୍ନ'ରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି। ଏକକୀଭବନ ହେତୁ 'ବଣ୍ଣଚିହ୍ନ' ଶବ୍ଦର 'ଣ୍ଣ' ସ୍ଥାନରେ 'ଣ' ହେବାରୁ କ୍ଷତିପୂରଣଦୀର୍ଘୀଭବନ ଦ୍ୱାରା ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ବ୍ୟଞ୍ଜନ 'ବ'ରେ ଥିବା 'ଅ' ସ୍ୱର ସ୍ଥାନରେ 'ଆ' ହୋଇଛି। ହାତୀଗୁମ୍ଫା ଶିଳାଲେଖରେ ଏହାର ସ୍ୱରୂପ ଲକ୍ଷ୍ୟକରାଯାଏ। ଯଥା- ସବକର ବଣ ଅନୁଗହ।

ରୂବ । ରୂବ > ରୂପ। ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୧/୨୩୧ 'ପୋ ବଃ' ନିୟମ (ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦର ଅନାଦି ଅସଂଯୁକ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବା 'ପ' ବ୍ୟଞ୍ଜନ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରେ 'ବ' ହୋଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ 'ରୂପ' ସ୍ଥାନରେ 'ରୂବ' ହୋଇଛି। ଭାଗବତରେ ଏହାର ସ୍ୱରୂପ ଲକ୍ଷ୍ୟକରାଯାଏ। ଯଥା- ଆବର କୀଟ ପେଷକ୍ଷାରୀ। କପାଟ > କବାଟ – ସାତ କବାଟ ମହାବଳ।

ପରିଚ୍ଛା । ପରିଚ୍ଛା ଶବ୍ଦର ସଂସ୍କାରିତ ରୂପ ପରୀକ୍ଷା। ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୨/୩ 'କ୍ଷଃ ଖଃ କ୍ୱଚିତ୍ତୁ ଛ-ଝୌ' ନିୟମ ('କ୍ଷ' ସ୍ଥାନରେ 'ଖ' ହୋଇଥାଏ କିନ୍ତୁ କ୍ୱଚିତ୍ 'ଛ' ଏବଂ 'ଝ' ହୋଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ 'କ୍ଷ' ସ୍ଥାନରେ 'ଛ' ହୋଇ 'ପରୀକ୍ଷା' ଶବ୍ଦଟି 'ପରୀଛା'ରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି। ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୨/୯୦ 'ଦ୍ୱିତୀୟ-ତୁର୍ଯୟୋରୁପରି ପୂର୍ବଃ' ନିୟମ (ସଂଯୁକ୍ତ ବ୍ୟଞ୍ଜନରୁ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଲୋପହେବା ପରେ ଲୋପ ପାଇନଥିବା ବ୍ୟଞ୍ଜନଟି ଦ୍ୱିତ୍ୱ ହୁଏ। ଯଦି ଲୋପ ପାଇ ନଥିବା ବ୍ୟଞ୍ଜନଟି ମହାପ୍ରାଣ ହୋଇଥାଏ ବା ଯଦି ଆଦେଶ ଫଳରେ ମହାପ୍ରାଣ ବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥାଏ ତେବେ ମଧ୍ୟ ସେ ତାହାର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଅଳ୍ପପ୍ରାଣ ସହ ଦ୍ୱିତ୍ୱ ହୋଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ 'କ୍ଷ' ସ୍ଥାନରେ ଆଦେଶ ହୋଇଥିବା 'ଛ' ମହାପ୍ରାଣଟି ତାର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଅଳ୍ପପ୍ରାଣ ବ୍ୟଞ୍ଜନ 'ଚ' ସହିତ ଦ୍ୱିତ୍ୱହୋଇ 'ଚ୍ଛ' ରୂପ ପ୍ରାପ୍ତ କରିଛି। ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୧/ ୮୪ 'ହ୍ରସ୍ୱ ସଂଯୋଗେ' ନୟମ (ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ଆଗରେ ସଂଯୁକ୍ତ ଅକ୍ଷର ଥିଲେ, ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ସ୍ଥାନରେ ହ୍ରସ୍ୱସ୍ୱର ହୋଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ 'ପରୀଚ୍ଛା' ଶବ୍ଦଟି 'ପରିଚ୍ଛା'ରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି।

ସାଚ । 'ସାଚ' ଶବ୍ଦର ସଂସ୍କାରିତ ରୂପ 'ସତ୍ୟ'। ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୨/୧୩ 'ତ୍ୟୋ ଅଚୈତ୍ୟେ' ନିୟମ (ଚୈତ୍ୟ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦରେ 'ତ୍ୟ' ସଂଯୁକ୍ତର ବ୍ୟବହାର ହୋଇଛି, ସେଠାରେ 'ତ୍ୟ' ସ୍ଥାନରେ 'ଚ' ହୋଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ 'ସତ୍ୟ' ଶବ୍ଦର 'ତ୍ୟ' ସ୍ଥାନରେ 'ଚ' ହୋଇଛି। ୮/୨/୮୯ ସୂତ୍ର 'ଅନାଦୌ ଶେଷାଦେଶୈ ଦ୍ୱିତ୍ୱଂ' ନିୟମ (ସଂଯୁକ୍ତ ବ୍ୟଞ୍ଜନରୁ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଲୋପହେବା ପରେ ଲୋପ ପାଇନଥିବା ବ୍ୟଞ୍ଜନଟି ଦ୍ୱିତ୍ୱ ହୁଏ) ଅନୁସାରେ 'ସଚ' ଶବ୍ଦଟି 'ସଚ୍ଚ'ରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି। ଏକକୀଭବନ ହେତୁ 'ସଚ୍ଚ' ଶବ୍ଦର 'ଚ୍ଚ' ସ୍ଥାନରେ 'ଚ' ହେବାରୁ କ୍ଷତିପୂରଣଦୀର୍ଘୀଭବନ ଦ୍ୱାରା ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ବ୍ୟଞ୍ଜନ 'ସ' ରେ ଥିବା 'ଅ' ସ୍ୱର ସ୍ଥାନରେ 'ଆ' ହୋଇଛି। ଅର୍ଥାତ୍ ସଚ୍ଚ > ସାଚ। ମହାଭାରତରେ ଏହାର ସ୍ୱରୂପ ଲକ୍ଷ୍ୟକରାଯାଏ। ଯଥା- ବିସ୍ତର ଉଦର ଯାହାର ଗ୍ୟାନ ସଚ୍ଚା।

ମିଚ୍ଛା । 'ମିଚ୍ଛା' ଶବ୍ଦର ସଂସ୍କାରିତ ରୂପ 'ମିଥ୍ୟା'। ସୂତ୍ର ୮/୨/୨୧ 'ହ୍ରସ୍ୱାତ୍ ଥ୍ୟ-ଶ୍ଚ-ତ୍ସ-ପ୍ସାମନିଶ୍ଚଳେ' (ନିଶ୍ଚଳ ଶବ୍ଦର 'ଶ୍ଚ' ବ୍ୟତୀତ କୌଣସି ଶବ୍ଦର ହ୍ରସ୍ୱ ସ୍ୱର ପରେ ଥ୍ୟ-ଶ୍ଚ-ତ୍ସ ସଂଯୁକ୍ତ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଥିଲେ ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରେ ସେଠାରେ 'ଛ' ହୋଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ 'ମିଥ୍ୟା' ଶବ୍ଦର 'ଥ୍ୟ' ସ୍ଥାନରେ 'ଛ' ହୋଇଛି। ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୨/୯୦ 'ଦ୍ୱିତୀୟ-ତୁର୍ଯୟୋରୁପରି ପୂର୍ବଃ' ନିୟମ (ସଂଯୁକ୍ତ ବ୍ୟଞ୍ଜନରୁ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟଞ୍ଜନ

ଲୋପହେବା ପରେ ଲୋପ ପାଇନଥିବା ବ୍ୟଞ୍ଜନଟି ଦ୍ୱିତ୍ୱ ହୁଏ। ଯଦି ଲୋପ ପାଇ ନଥିବା ବ୍ୟଞ୍ଜନଟି ମହାପ୍ରାଣ ହୋଇଥାଏ ବା ଯଦି ଆଦେଶ ଫଳରେ ମହାପ୍ରାଣ ବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥାଏ ତେବେ ମଧ୍ୟ ସେ ତାହାର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଅଳ୍ପପ୍ରାଣ ସହ ଦ୍ୱିତ୍ୱ ହୋଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ 'କ୍ଷ' ସ୍ଥାନରେ ଆଦେଶ ହୋଇଥିବା 'ଛ' ମହାପ୍ରାଣଟି ତାର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଅଳ୍ପପ୍ରାଣ ବ୍ୟଞ୍ଜନ 'ଚ' ସହିତ ଦ୍ୱିତ୍ୱହୋଇ 'ଚ୍ଛ' ରୂପ ପ୍ରାପ୍ତ କରିଛି।

ଅବ୍ୟୟ: ନିଚ଼ିତ । ନିଶ୍ଚିତ > ନିଚ଼ିତ। ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୨/୭୭ 'କ-ଗ-ଟ-ଡ-ତ-ଦ-ପ-ଶ-ଷ-ସ ପାମୁଦ୍ଧ୍ୱର୍ ଲୁକ୍' ନିୟମ (ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରେ ସଂଯୁକ୍ତ ବ୍ୟଞ୍ଜନର ଆଦିରେ କ-ଗ-ଟ-ଡ-ତ-ଦ-ପ-ଶ-ଷ-ସ ବର୍ଣ୍ଣ ଥିଲେ ତାହା ଲୋପ ପାଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ 'ଶ୍ଚି' ସଂଯୁକ୍ତ ବ୍ୟଞ୍ଜନର ଆଦି/ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ 'ଶ' ଥିବାରୁ ତାହାର ଲୋପ ହୋଇଛି। ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଏହାର ସ୍ୱରୂପ ଲକ୍ଷ୍ୟକରାଯାଏ। ଯଥା-

ନିଚୟେ ଆମ୍ଭର ଏ ନୋହଇ ବଲ୍ଲଭୀ। (ମହାଭାରତ) ମାତୃଗଣ ନିଚିନ୍ତ ହୋଇଣ ରହିଲେ। (ରାମାୟଣ)

ପଞ୍ଚବି । ପଞ୍ଚଅପି > ପଞ୍ଚବି । ପ୍ରାକୃତ ବ୍ୟାକରଣ ୮/୧/୪୧ ସୂତ୍ର 'ପଦାଦପେର୍ବା' (ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରେ ଶବ୍ଦର ପରେ ରହୁଥିବା 'ଅପି' ଅବ୍ୟୟର ଆଦି ସ୍ୱର 'ଅ' ଲୋପ ହୋଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ 'ଅ' ବର୍ଣ୍ଣର ଲୋପ ହୋଇଛି। ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୧/୨୩୧ 'ପୋ ବଃ' ନିୟମ (ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦର ଅନାଦି ଅସଂଯୁକ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବା 'ପ' ବ୍ୟଞ୍ଜନ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରେ 'ବ' ହୋଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ 'ପି' ସ୍ଥାନରେ 'ବି' ହୋଇଛି। ଏତଏବ ପଞ୍ଚଅପି > ପଞ୍ଚପି > ପଞ୍ଚବି/ ପଞ୍ଚ+ଅପି > ପଞ୍ଚ+ପି > ପଞ୍ଚ+ବି।

ବେଣି । ବେନି > ବେଣି । ପ୍ରାକୃତ ବ୍ୟାକରଣର ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୧/୨୨୮ 'ନୋ-ଣଃ' ନିୟମ (ପ୍ରାକୃତରେ 'ନ' ସ୍ଥାନରେ 'ଣ' ହୋଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ 'ବେନି' ଶବ୍ଦର 'ନ' ସ୍ଥାନରେ 'ଣ' ହୋଇ 'ବେଣି' ଶବ୍ଦ ନିର୍ମିତ ହୋଇଛି।

ସର୍ବନାମ: ଆମ୍ହେ । ଅସ୍ମେ > ଆମ୍ହେ । ପ୍ରାକୃତ ବ୍ୟାକରଣର ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୨/୭୪ ପକ୍ଷ୍ମ-ଶ୍ମ-ଷ୍ମ-ସ୍ମ-ହ୍ମାଂ ମ୍ହଃ (ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦର ସଂଯୁକ୍ତ ବ୍ୟଞ୍ଜନରେ ଥିବା ଶ୍ମ,ଷ୍ମ,ସ୍ମ,ହ୍ମ ଏବଂ 'ପକ୍ଷ୍ମ' ଶବ୍ଦର 'କ୍ଷ୍ମ'କୁ ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରେ 'ମ୍ହ' ଆଦେଶ ହୋଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ 'ସ୍ମ' ସ୍ଥାନରେ 'ମ୍ହ' ଏବଂ ସଂଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ପୂର୍ବ ବର୍ଣ୍ଣଟି ଦୀର୍ଘୀ-ଭବନ ହେତୁ 'ଆ' ହୋଇଛି। ଅସ୍ମେ > ଅମ୍ହେ > ଆମ୍ହେ।

ଏଉ । ଏଷୁ/ଏତେଷୁ>ଏହୁ । ସଂସ୍କୃତ 'ଇଦମ୍' ଏବଂ 'ଏତଦ' ଶବ୍ଦ ରୂପର ସପ୍ତମୀ ବହୁବଚ଼ନ ରୂପେ 'ଏଷୁ' ଏବଂ 'ଏତେଷୁ' । ଏହି ଏଷୁ/ଏତେଷୁର ପ୍ରାକୃତ ରୂପ ଏହୁ। ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାର 'ଏହୁ' ଅବିକଳ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ପ୍ରବେଶ କରିଛି। ଏହୁ ସର୍ବନାମରୁ 'ହ' ଲୋପ ହେବା ପରେ ଏଉ ହୋଇଛି। ଅର୍ଥାତ୍ ଏଷୁ > ଏହୁ > ଏଉ ବା ଏତେଷୁ > ଏଏଷୁ > ଏହୁ > ଏଉ।

କାହି । କସ୍ମିନ୍ > କାହି । ପ୍ରାକୃତ ବ୍ୟାକରଣର ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୧/୧୧ ଅନ୍ତ୍ୟ ବ୍ୟଞ୍ଜନସ୍ୟ (ବ୍ୟଞ୍ଜନାନ୍ତ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ପ୍ରାକୃତରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେବା ସମୟରେ ଅନ୍ତ୍ୟ ବ୍ୟଞ୍ଜନର ଲୋପ ହୋଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ କସ୍ମିନ୍ > କସ୍ମି। ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୧/୮୪ 'ହ୍ରସ୍ୱ ସଂଯୋଗେ' ନିୟମ (ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ଆଗରେ ସଂଯୁକ୍ତ ଅକ୍ଷର ଥିଲେ, ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ସ୍ଥାନରେ ହ୍ରସ୍ୱସ୍ୱର ହୋଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ 'କସ୍ମି' ଶବ୍ଦଟି 'କାସ୍ମି'ରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି। ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୨/୭୮ 'ଅଧୋମନୟାମ୍' ନିୟମ (ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରେ ସଂଯୁକ୍ତ ବ୍ୟଞ୍ଜନର ଦ୍ୱିତୀୟ/ନିମ୍ନରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା ମ-ନ-ୟ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଲୋପ ହୋଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ ସଂଯୁକ୍ତ 'ସ୍ମ' ବ୍ୟଞ୍ଜନରୁ 'ମ' ଲୋପ ହୋଇ କାସି ହୋଇଛି। ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୧/୨୬୪ 'ଦିବସେ ସଃ' ନିୟମ (ଦିବସ ଶବ୍ଦର 'ସ' ସ୍ଥାନରେ 'ହ' ହୋଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ 'ସ' ସ୍ଥାନରେ 'ହ' ହୋଇଛି।

କୋ । କଃ > କୋ। 'କୋ'-ର ସଂସ୍କାରିତ ରୂପ 'କଃ'। ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୧/୩୭ 'ଅତୋ ଡୋ ବିସର୍ଗସ୍ୟ' ନିୟମ (ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରେ ବିସର୍ଗ ସ୍ଥାନରେ 'ଓ-କାର' ହୋଇଥାଏ) ଅନୁସାରେ 'କଃ' ସ୍ଥାନରେ 'କୋ' ହୋଇଛି।

କ୍ରିୟାପଦ: ଭଣଇ। ଭଣତି > ଭଣଇ । ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳରେ ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷ (ଓଡ଼ିଆରେ ତୃତୀୟ ପୁରୁଷ) ଏକବଚ଼ନର ରୂପ 'ଭଣଇ' । ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୧/୧୭୭ 'କ-ଗ-ଚ-ଜ-ତ-ଦ-ପ-ୟ-ବାଂ ପ୍ରାୟୋ ଲୁକ୍' ନିୟମ (କ-ଗ-ଚ-ଜ-ତ-ଦ-ପ-ୟ-ବ ବ୍ୟଞ୍ଜନଗୁଡ଼ିକ ଅସଂଯୁକ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ଶବ୍ଦର ଆରମ୍ଭରେ ନଥାଇ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଥିଲେ ଲୋପ ପାଏ) ଅନୁସାରେ ଅନାଦି ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବା 'ତ' ବର୍ଣ୍ଣ ଲୋପ ହେବା ହେତୁ 'ଭଣତି' ଶବ୍ଦଟି 'ଭଣଇ'ରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି।

କରିଅଇ । ଏହାର ମୂଳ ରୂପ ସଂସ୍କୃତର 'କୃ' ଧାତୁ। 'କୃ' ଧାତୁକୁ ପ୍ରାକୃତରେ 'କର୍' ଆଦେଶ ହୋଇଥାଏ। 'କର' ସହ ଓଡ଼ିଆ ଭବିଷ୍ୟତ କାଳର 'ଇବି' ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗେ ସୃଷ୍ଟ ଶବ୍ଦ କରିବି । 'କରିବି' କ୍ରିୟାର ସ୍ୱର ସମ୍ପ୍ରସାରଣ ରୂପ 'କରିବଇ'। ସୂତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ୮/୧/୧୭୭ 'କ-ଗ-ଚ-ଜ-ତ-ଦ-ପ-ୟ-ବାଂ ପ୍ରାୟୋ ଲୁକ୍' ନିୟମ (କ, ଗ, ଚ, ଜ, ତ, ଦ, ପ, ୟ, ବ ବ୍ୟଞ୍ଜନଗୁଡ଼ିକ ଅସଂଯୁକ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ଶବ୍ଦର ଆରମ୍ଭରେ ନଥାଇ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଥିଲେ ଲୋପ ପାଏ) ଅନୁସାରେ ଅନାଦି ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବା 'ବ' ବର୍ଣ୍ଣ ଲୋପ ହେବା ହେତୁ 'କରିବଇ' ଶବ୍ଦଟି 'କରିଅଇ'ରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି। ଅର୍ଥାତ୍ କୃ > କର୍ > କରିବି > କରିବଇ> କରିଅଇ।

ହେବା ଅର୍ଥରେ ସଂସ୍କୃତରେ ଯେଉଁଠି 'ଭୂ' ବା 'ଭବ୍' ଧାତୁ ବ୍ୟବହାର ହୋଇଥାଏ, ପ୍ରାକୃତରେ ସେହି ସ୍ଥାନରେ 'ହୋ', 'ହୁବ' ଏବଂ 'ହବ' ଧାତୁର ବ୍ୟବହାର ହୋଇଥାଏ। (ଭୁବେର୍ହୋ-ହୁବ-ହବାଃ ୮/୪/୬୦) ହୋ, ହୁବ, ହବ ଆଦି ଧାତୁକୁ ନେଇ ଗଠିତ କ୍ରିୟାପଦର ବ୍ୟବହାର ଅଭିଲେଖରେ ରହିଛି।

ଜାଣି । ସଂସ୍କୃତ 'ଜ୍ଞା' ଧାତୁ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରେ 'ଜାଣ' ଏବଂ 'ମଣ' ଧାତୁର ବ୍ୟବହାର ହୋଇଥାଏ (ଜ୍ଞୋ ଜାଣ ମୁଣୌ ୮/୪/୭)। ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାର 'ଜାଣି' ଅବିକଳ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ପ୍ରବେଶ କରିଛି। ଭାଗବତରେ ଏହାର ସ୍ୱରୂପ ଲକ୍ଷ୍ୟକରାଯାଏ। ଯଥା- ମନେ ଜାଣିଲେ ବନମାଳି। ୧୦/୨୬/୧୨୩।

ଲୁଇପାଙ୍କ ଚର୍ଯ୍ୟାଗୀତୀୟ ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାର ସାମ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସହିତ ରହିଛି। ଏହାକୁ ନିମ୍ନମତେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇ ପାରେ। ଯଥା- ଲୁଇପା ଚର୍ଯ୍ୟା-୨୯ରେ 'କିସ' ସର୍ବନାମର ପ୍ରୟୋଗ କରିଛନ୍ତି। ଏହା କେବଳ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ସର୍ବନାମ ପଦ। ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାରେ ଏହାର ବ୍ୟବହାର ନାହିଁ। ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଏହାର ବ୍ୟବହାର ହୋଇଛି। ଯଥା- କିସ ଅର୍ଥେ ରୋଳ କରୁ ଅନମିତି। (ସାରଳା ମହାଭାରତ, ଆ.ପ)

କିସ ମାତ୍ର ରାବଣ କିସ ଲଙ୍କାଗଡ଼। (ଦାଣ୍ଡି ରାମାୟଣ)

ନିଶ୍ଚିତ ଅର୍ଥରେ 'ବି' ଅବ୍ୟୟର ପ୍ରୟୋଗ କେବଳ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ପ୍ରୟୋଗ ହୋଇଥାଏ। ଲୁଇପା ଚର୍ଯ୍ୟା-୧ରେ 'ବି' ଅବ୍ୟୟର ପ୍ରୟୋଗ କରିଛନ୍ତି। ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାରେ ଏହାର ବ୍ୟବହାର ନାହିଁ। ମାନକ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଏହାର ବ୍ୟବହାର ହୋଇଛି। ଯଥା- ସୀତା ଖେଳକୁଦ କଲେ ବି ଭଲ ପାଠ ପଢ଼େ।

ପ୍ରାକୃତ ଧାତୁରେ ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳର ତୃତୀୟ ପୁରୁଷ ଏକବଚନରେ 'ଇ' ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗ କରାଯାଇଥାଏ। ଲୁଇପାଙ୍କ କବିତାରେ ଏହାର ସ୍ୱରୂପ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ। ଯଥା- ଭଣ+ଇ(ଭଣଇ), ଭିଡ଼+ଇ(ଭିଡ଼ି), ଜାଣ+ଇ(ଜାଣି), ବଖାଣ+ଇ(ବଖାଣି)..

ଏହି ସମସ୍ତ କ୍ରିୟାପଦ ଉଭୟ ପ୍ରାକୃତ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ।

ନିସ୍ତାର ହୋଇବା ଯେମନ୍ତେ। ଭଣଇ ବିପ୍ର ଜଗନ୍ନାଥେ। ୧୦/୨୦/୩୮ (ଭାଗବତ)

ତାହା ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ଆଗେ କରୁଛି ବଖାଣ। (କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ)

ଲୁଇପାଙ୍କ 'ସୁନୁପାଖ ଭିଡ଼ି ଲେହୁରେ ପାସ' (ପ୍ରବୋଧ ଚନ୍ଦ୍ର ବାଗଚୀ, ଚର୍ଯାଗୀତିକୋଷ) କବିତାଂଶରେ ବ୍ୟବହୃତ 'ଭିଡ଼ି' କ୍ରିୟାପଦଟି କେବଳ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ। ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାରେ 'ଭିଡ଼ି' କ୍ରିୟାପଦର ବ୍ୟବହାର ନାହିଁ। ପାଦେ ପାଦ ଭିଡ଼ିଣ ମହାଗାଢ଼େ ବାନ୍ଧି (ମହାଭାରତ, ଗଦା ପର୍ବ), ଗଡ଼ାଗଡ଼ି ଭିଡ଼ାଭିଡ଼ି କଚଡ଼ା କଚଡ଼ି (କୀଚକ ବଧ, ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର)।

ପ୍ରାକୃତରେ 'ନ' ସ୍ଥାନରେ 'ଲ' ହୋଇଥାଏ । ଯଥା- ନିମ୍ବ> ଲିମ୍ବ, ନାପିତ > ଲାପିତ । ସେଥି ନିମନ୍ତେ ହେମଚନ୍ଦ୍ର 'ନିମ୍ବ-ନାପିତେ-ଲ-ଣହଂ ବା' ୮/୧/୨୩୦ ସୂତ୍ରର ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି। ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଏହାର ରୂପ ପରିଲକ୍ଷିତ। ବିଶେଷକରି କଟକିଆମାନେ 'ନ' ସ୍ଥାନରେ 'ଲ' ବର୍ଣ୍ଣର ବ୍ୟବହାର କରିଥାନ୍ତି। ସେଥି ପାଇଁ କଟକିଆମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟଙ୍ଗ କଲାବେଳେ ଅନ୍ୟମାନେ କୁହନ୍ତି, - 'ଲ ଟଙ୍କାରେ ଲ'ଟା ଲଡ଼ିଆ ଲବୁ ଯଦି ଲେ'। ଲୁଇପାଙ୍କ କବିତାରେ ନ-କାର ସ୍ଥାନରେ ଲ-କାର ପ୍ରୟୋଗ ହୋଇଛି। ଯଥା- ଲେହୁ, ଲେଇ।

ଲୁଇପା ଦ୍ୱିତୀୟା ବିଭକ୍ତିରେ 'ରେ' ପ୍ରତ୍ୟୟର ପ୍ରୟୋଗ କରିଛନ୍ତି। ଯଥା- କାହେରେ କିସ ଭଣି ଅଇ ଦିବି ପରିଚ୍ଛା। ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାରେ ଏହାର ବ୍ୟବହାର ନାହିଁ। ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଏହାର ବ୍ୟବହାର ହୋଇଛି। ଯଥା- ସ୍ନାହାନ ସାରି ସାୟେନ୍ତନୁ ଅଇଲେ ରାଜ୍ୟରେ। (ସାରଳା ମହାଭାରତ)

ଲୁଇପା ଚର୍ଯ୍ୟା-୧ରେ 'ବଇଠା' ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ କରିଛନ୍ତି। ବଇଠା ଶବ୍ଦଟି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଦୀପରୁଖା, ଦୀପ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ। ବଙ୍ଗଳାରେ ବଇଠା ଶବ୍ଦର ଏହି ଅର୍ଥରେ ପ୍ରୟୋଗ ନାହିଁ। ଓଡ଼ିଆ ଲୋକୋକ୍ତିରେ ଏହାର ବ୍ୟବହାର- ସଦଗୁରୁ ଯେବେ ମାରେ ଗୋଇଠା/ ଅନ୍ଧାର ଘରେ ଜଳେ ବଇଠା।

ଲୁଇପାଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ 'ସୁନ', 'ପାଖ', 'ଡାଳ' ଆଦି ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ ମାନକ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ହେଉଛି। ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାରେ ଏହାର ବ୍ୟବହାର ନାହିଁ।

'କ' ପରପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ ଲୁଇପାଙ୍କ ଚର୍ଯ୍ୟାରେ ହୋଇଛି। ଯଥା- କରଣକ, ଛାନ୍ଦକ। ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ 'କ' ପରପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ- ଶୁଣି ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ ଯେ ଗଲାକ ତଡ଼ତି।/ ଶାର୍ଦ୍ଦୋଳ ନାମ ଧରି ରାଇଲାକ ଧାତି। (ଦାଣ୍ଡି ରାମାୟଣ, ଲଙ୍କା କାଣ୍ଡ)

ଭାଷା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆଲୋଚନା କଲେ ଜଣାଯାଏ, ଲୁଇପାଙ୍କ ଚର୍ଯ୍ୟାପଦର ପ୍ରାକୃତ ଶବ୍ଦ ସହିତ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଅନେକ ସଂପର୍କ ରହିଛି। ତାଙ୍କ ଚର୍ଯ୍ୟାପଦରେ କେତେକ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦର ଅବିକଳ ପ୍ରୟୋଗ ବି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଏ। ଏଣୁ ସେ ଓଡ଼ିଶା ନିବାସୀ ଥିଲେ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ। ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଗ୍ରନ୍ଥ, ବିଭିନ୍ନ ଭାଷାବିତ୍ ତଥା ସାହିତ୍ୟିକଙ୍କ ମତ ବି ପ୍ରମାଣ କରେ ଲୁଇପା ଓଡ଼ିଶା ବାସୀ ଥିଲେ।

ପାଦଟୀକା: ~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~

୧) ପାଗ୍-ସମ୍-ଜୋନ୍-ଜାଙ୍ଗ ଅନୁସାରେ ସିଦ୍ଧ ଲୁଇପା ଉଡ୍ଡୀୟାନ ପ୍ରଦେଶର ଏକ ମତ୍ସଜୀବୀ କୁଳରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ।

୨) ତାରା ନାଥଙ୍କ ମତାନୁସାରେ ଲୁଇପା ଓଡ଼ିଆଣ ରାଜାଙ୍କର କରଣ ଥିଲେ। (Jonang School of Tibetan Buddhism)

୩) ବ୍ୟୁଟନ ରିଞ୍ଚେନ ଡ୍ରବଙ୍କ ମତରେ ଲୁଇପା ଓଡ଼ିଆଣର ରାଜା ଲଳିତ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ର ଥିଲେ। (History of Buddism)

୪) ରାମପ୍ରସାଦ ମିଶ୍ରଙ୍କ ମତରେ "As it has been seen earlier, historians have already proved the afforescene of two Luipas- the Elder Luipa and younger Luipa. The Elder Luipa flourishing before San-tarakshita was a sidda of Sahajayana a while the younger Luipa born at Chan-dradvipa of Sahajayana of Orissa was a siddha of Natha sent." (Sahajayana: A study of Tantric Buddhism)

୫) ପ୍ରତ୍ୟୂଷ କୁମାର ରୀତଙ୍କ ମତରେ – ଯାଇ ହୋକ୍, ଲୁଇପାଦ ଦଶମ ଶତାବ୍ଦୀର କୋନୋ ସମୟ ଉପସ୍ଥିତ ଛିଲେନ ଏବଂ ବାଂଲା ବା ଉଡ଼ିଷ୍ୟାୟ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରେ ଛିଲେନ୍-ଏମନ ଅନୁମାନଇ ଠିକ୍। (ଚର୍ଯ୍ୟାର କବି: ଚର୍ଯ୍ୟାର ସିଦ୍ଧାଚାର୍ଯ୍ୟ, ବିଷୟ: ଚର୍ଯ୍ୟାପଦ, ଦଶଦିଶି, Vol-1, Issu-02 ପୃ- 135)

୬) ଅମରକୋଷ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଲୁଇପାଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନା- ଶୁଣ ପୁତା ଲୋଇରେ ନବ ନଟୀର ବାଟ।/ ଶୁଣ ପୁତା ଲୋଇରେ ଶରୀର ବିଚାର।/ ଲୋଇ ପଚାରଇ ଶୁଣ ଅଣାକାର ପୁରୁଷ।/ ଲୋଇ ପଚାରଇ ଶୁଣିବା ଗୋସାଇଁ।/ ଶୁଣଶୁଣ ପୁତା ଲୋଇରେ ପିମ୍ପୁଡ଼ି ହାତେ ବାଟ କଢ଼ାଇ।

୭) ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦଙ୍କ ଶୂନ୍ୟସଂହିତାର ଦ୍ୱାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଲୁଇପାଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନା- ଲୋଇ ଦାସଙ୍କର ମଠ ଅଟଇ ଏ ପୁଣ। ଲୟ କରିଥାନ୍ତି ଏକା ନିରାକାର ବ୍ରହ୍ମ।। ୭୪।।/ ଲୋଇ ଦାସ କପିଳଙ୍କ ସାକ୍ଷୀ ମନ୍ତ୍ର ଯେତେ। କହିଲେ ସେ ଯେ ଯେମନ୍ତ ହୋଇଛି ଜଗତେ ।। ୧୮୨।।

୮) ଶିଶୁ ଅନନ୍ତଙ୍କ ଗୁପ୍ତଗୀତାରେ ଲୁଇପାଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନା- କାହ୍ନୁପା ହାଡ଼ୀପା ବିରୂପା ଲୋଇ। ସର୍ବା ଋଷି ବଶିଷ୍ଟ ଜାବାଳି କହି।।

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ:

୧) କର, କରୁଣାକର। ୨୦୧୭। ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଚର୍ଯ୍ୟାଚୟ। ଭୁବନେଶ୍ୱର: ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡ଼େମୀ।

୨) ଦାଶ, ଗୌରାଙ୍ଗ ଚରଣ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ। ୨୦୨୧। ସାରୋଳଦାସ ମହାଭାରଥ। ଭୁବନେଶ୍ୱର: ଶିକ୍ଷା ଓ ଅନୁସନ୍ଧାନ।

୩) ନାୟକ, କଳ୍ପତରୁ। ୨୦୧୭। ଭାଗବତର ଭାଷା ବିଶ୍ଳେଷଣ। କଟକ: ମିତା ବୁକସ୍।

୪) ନାୟକ, ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ। ୧୯୯୨। ସନ୍ଥ ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ଓ ଶୂନ୍ୟ ସଂହିତା। କଟକ: ଫ୍ରେଣ୍ଡସ୍ ପବ୍ଲିଶର୍ସ।

୫) ବାଗ୍‌ଚୀ, ପ୍ରବୋଧ ଚନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଶାନ୍ତି ଭିକ୍ଷୁ। ୧୯୫୬। ଚର୍ଯ୍ୟାଗୀତିକୋଷ। ବିଶ୍ୱଭାରତୀ: ଶାନ୍ତିନିକୋତନ।

୬) ମହାନ୍ତି, ଯତୀନ୍ଦ୍ର ମୋହନ। ୨୦୧୨। ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ କବିତା ସମ୍ଭାର। ଭୁବନେଶ୍ୱର: ବିଦ୍ୟା।

୭) ମହାନ୍ତି, ବଂଶୀଧର। ୨୦୧୯। ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ(ପ୍ରାକ୍ ସାରଳା ସାହିତ୍ୟ)। କଟକ: ଫ୍ରେଣ୍ଡସ୍ ପବ୍ଲିଶର୍ସ।

୮) ମହାପାତ୍ର, ଖଗେଶ୍ୱର। ୧୯୯୯। ଚର୍ଯ୍ୟାଗୀତିକା। କଟକ: ଫ୍ରେଣ୍ଡସ୍ ପବ୍ଲିଶର୍ସ।

୯) ମୁଖୋପାଧ୍ୟାୟ, ଅତନୁଶାସନ।୨୦୧୨। ବିଷୟ ଚର୍ଯାପଦ। କଲିଲକା: ଦଶଦିଶି।

୧୦) ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ, ବଂଶୀଧର(ସଂ)। ୨୦୨୧। ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କ ଭାଗବତ (ଦଶମ ସ୍କନ୍ଧ, ଗୋପଲୀଳା)। କଟକ: ଆର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶନ।

୧୧) ସାହୁ, କୃଷ୍ଣ ଚରଣ(ସଂ)। ୨୦୧୨। ‘ବଳରାମ ଦାସ ରଚନା ସମ୍ଭାର’। ଭୁବନେଶ୍ୱର: ବିଜୟ ସେନାପତି ପବ୍ଲିକେଶନ।

୧୨) ସେନ୍, ନୀଳରତନ। ୨୦୧୦। ଚର୍ଯାଗୀତିକୋଷ, କଲିକତା: ସାହିତ୍ୟ ଲୋକ।

୧୩) ହରିଚନ୍ଦନ, ନୀଳାଦ୍ରିଭୂଷଣ। ୨୦୧୭। ସାରଳା ଶବ୍ଦକୋଷ, ଭୁବନେଶ୍ୱର: ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣୟନ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସଂସ୍ଥା।

Funding
No funding was received for conducting this study.

Does this article screened for similarity?
Yes

Conflict of interest
The Author has no conflicts of interest to declare that they are relevant to the content of this article.

About the Licenses
© Lt. Dr. Kalpataru Nayak 2024. The text of this article is open access and licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License

Cite this Article :
Lt. Dr. Kalpataru Nayak, Luipaanka Charjyagitiya Prakruta : Prachina Odia Bhasa, Bageesha, Vol. No. 02, Issue No. 05, September - October 2024, Article No: BM2024/05-A002 | Page- 19-24